

ПРАГМАТИЧНИЯТ МАРКЕР *ЗНАЧИ* И ПРОБЛЕМЪТ ЗА СЕМАНТИЧНО-ПРАГМАТИЧНИЯ ИНТЕРФЕЙС¹

Росица Стефчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

THE PRAGMATIC MARKER *ЗНАЧИ/MEAN* AND THE ISSUE OF THE SEMANTICS-PRAGMATICS INTERFACE

Rositsa Stefcheva

St. Kliment Ohridski University of Sofia

This study examines the functioning of the pragmatic marker *значи/дакле* (*mean*) in the Bulgarian and Serbian languages. The semantics-pragmatics interface is related to the correlation of the marker management model and the syntagmatic structure of the rhetorical relations (e.g., text development/detailing, summary, evaluation, reformulation) that can be found between the individual segments of the discourse.

Key words: pragmatic marker, integrated model of description, rhetorical structure theory, semantics-pragmatics interface

1. Увод

Настоящото изследване има за цел да представи теоретичен модел, който установява съответствие между структурно-езиковите и дискурсивно-прагматичните характеристики на маркерите *значи* и *дакле* в българския и сръбския език. Приложението на модела към конкретен емпиричен материал би трябвало да даде отговор на въпро-

¹ Публикацията е част от изпълнението на Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, РС № ДСД-10/28.10.2022 г. (Словник за българско-хърватски речник).

Приносът на настоящото изследване към проекта за Словник е предимно теоретични се изразява в установяването на семантично-прагматичните и дискурсивни характеристики на лексемите, които са задължителни компоненти от речниковите дефиниции.

са как инвариантното значение на тези маркери им позволява да се реализират с различно дискурсивно-прагматично съдържание.

В ролята си на прагматични маркери² *значи* и *дакле* осигуряват, от една страна, междуличностната кохезия в дискурса (т.е. комуникативното взаимодействие с партньора), а от друга, се свързват с неговата организация – с кохерентността и с логико-семантичните и структуриращите отношения в него.

2. Интегрален модел на описание на прагматичните маркери

Тъй като са свързани с различни аспекти от функционирането на дискурса, прагматичните маркери не могат да бъдат представени само чрез едно конституиращо свойство. По тази причина най-подходящ за тяхното описание се оказва интегралният подход³, базиран върху теорията за интегралното описание на езика (Апресян 2009). В изследването по-нататък прилагаме един от неговите принципи, а именно: представянето на свойствата на лексемата е съчетано с извеждане на правилата, по които се реализират различните видове съчетаемост (Апресян 2009: 111). По-конкретно в изследването това означава да се представят дискурсивните свойства на думата и тяхната обусловеност от модела ѝ на управление, както и от функционирането ѝ в парадигматичен план. Това се постига чрез интегралното лексикографско описание (лексикографски портрет), тъй като съдържащите се в него „зони“ дават възможност да се установят мотивирани връзки между различните свойства на лексемата⁴.

При структуриране на модела на описание се придържаме към редукция на лингвистичната информация и обособяваме четири ос-

² В българското и южнославянското езикознание прагматичните маркери най-често се разглеждат като модални частици с функцията на модификатори (Ристич 1999, Велчич 1987, Бояджиев, Куцаров, Пенчев 1998) или като специализирани средства за изразяване на отношението на говорещия към съдържанието на изказването и към определени елементи на речевата ситуация (Тишева, Ро Хауге 2000). В групата на прагматичните частици Р. Ницолова включва модалните частици, частиците за обръщение, фокусиращи частици, частици за интензификация, свързващи частици и др. (Ницолова 2008: 477).

³ Теорията за интегралното описание на езика на Апресян, приложена към системното описание на лексиката и изработването на лексикографски портрет, представлява по-късна разработка на теорията „Смисъл – Текст“ на И. А. Мелчук и А. К. Жолковски.

⁴ В южнославянското езикознание лексикографски портрет на частицата *само* е представен в изследването на Ст. Ристич „Партикула *само* у светлу теорије интегралног описа језика“ (Ристич 1999: 128 – 139).

новни зони – морфологична, семантична, парадигматична и прагматично-дискурсивна информация.

Терминологичният апарат като специфичен метаезик на изследването е предопределен от холистичното проучване на езиковия материал (вж. Младенова 2018: 20), проявяващо се в комбинирането на различни теории и методи: теорията за интегралното описание на езика напр. е съчетана с теорията на риторическите структури. Това дава възможност за адекватно описание на обекта в зависимост от нивото, на което се изследва.

2.1. Морфологична информация

Морфологичната информация представя категориалната принадлежност на думата, типа парадигма, варианти на формата.

Тъй като речниковите дефиниции⁵ съдържат граматични квалификатори, определящи категориалното значение на думата, насочваме се към тях.

Бълг.:

5. Като съюз. Само в 3 л. ед. Разг. Въвежда самостоятелно изречение, което съдържа заключение, извод от казаното в предходното изречение. *После погледна гвоздеа до вратата и като видя закачени бяла баретка и светла дамска чантичка, радостно пое дъх. Значи Диди е тук! Три дена не беше я виждал.* М. Грубешлиева, ПП, 6.

6. Като вметната дума. Само в 3 л. ед. Разг. За подчертаване на факт, заключение, което не буди съмнение. – *Ти, значи, ме не само окраде, ами и излъга? Ще те науча аз!* Н. Райнов, КЧ II, 47. – *Тука има откраднато оръжие и това не е пръв случай. Държим, значи, змия в пазвата си.* Д. Ангелов, ЖС, 229.

7. Като частица. Само в 3 л. ед. Разг. Във въпр. изр. при искане да се уточни нещо. *Един от четниците, ... промълви: – Значи, тука ще ноцуваме. – Тука – отговори Велко.* Д. Талев, И, 468. – *Аз ще ви чакам на станцията – каза той. – Значи в понеделник?* Ив. Вазов, Съч. XXVI, 36. (РБЕ)

Сръб.:

дакле речца а. на почетку исказа којим се казује последица, Одн. логичан закључак онога што је претходно речено: према томе, стога, отуд, самим тим, значи. – *Падало је доста кише, дакле година ће бити родна. Дакле, ниједан од ових одговора није тачан.* б. при прелажењу, одн. враћању на главни предмет излагања: елем, е па. – *Дакле, пођимо даље.* в. при исказивању неке жеље, заповести и сл.: хајде, дела. – *Прионимо, дакле, на посао.* г. при изражавању изненађења, чуђења, негодовања, срџбе и сл.: а-ха. – *То је, дакле, твоја велика љубав.* (РСЈ).

⁵ Представяме ги със съкращение с съобразно целите на изследването.

В РБЕ прагматичният маркер *значи* се определя като съюз (като съюз функционира само 3 л. ед. ч. на глагола), вметната дума и частица. В РСЈ (Речник српског језика) думата *дакле* е еднозначно определена като частица. Различните квалификатори (съюз, частица) насочват към разглеждане на думата като резултат от конверсия. За българския език процесът на конверсия обхваща третоличната форма на глагола *знача*, която променя категориалната си принадлежност в съюз и частица. Употребата като вметната дума всъщност описва функцията на частицата и показва релевантността на синтактичния критерий при установяване на процеса на конверсия – променената дистрибуция и съчетаемост на синтактично ниво.

Конверсията е свързана и с процеса на граматикализация – основния функционален механизъм, въз основа на който в българския език се разгръща омонимия на граматична основа или граматична многозначност (Стаменов 2020). По тази причина съвсем обяснимо е включването на различните употреби в една речникова статия, а не обособяването им като отделни леми. Същият лексикографски подход е възприет и за сръбския език. Самата граматикализация се инициира най-често „на равнището на дискурсивната прагматика при комуникативна употреба“ (пак там).

2.2. Семантична информация

Семантичното представяне е един от основните компоненти в интегралното лексикографско описание на лексемата и представлява аналитично тълкуване на специален метаезик (Апресян 2009: 115). При изработване на семантичния модел на *значи/дакле* изхождаме от тезата, че маркерите имат основно, или инвариантно значение, което се изразява чрез модела им на управление. Това значение се представя чрез т.нар. прототипна употреба на лексемата, но тъй като за прагматичните маркери е трудно да се определи прототипна употреба, анализът се насочва към речниковите дефиниции и илюстративните примери в тях.

В най-общия случай аналитичните тълкувания⁶ съдържат следното: описват свойства, състояния и действия на участниците; възможните отношения между тях; общия фонд от знания на говорещия

⁶ Подобни модели на тълкуване на значението се прилагат напр. за сръбския език в монографичното изследване на Ст. Ристич „Модификација значења и лексички модификатори у српском језику“ (2009), както и в отделни изследвания върху функционирането на частиците (Сааведра 2008, Дражич 2016).

и адресата по повод на тази ситуация (пресупозиции); менталните позиции на говорещия или по-рядко на адресата по повод на ситуацията или участниците в нея (модални рамки). Модалните рамки се отделят като прагматичен компонент в тълкуването, а участниците в състава на аналитичното тълкуване се обозначават като променливи с латинските букви X , Y , Z и др. Въвеждането на променливи дава възможност да се опише съответствието между тълкуването на лексемата и модела ѝ на управление⁷ (Апресян 2009: 20), също така представя семантичните ѝ валентности и нивото на дълбинно-синтактичната структура, задаваща определено множество повърхнинно-синтактични реализации.

За вход в семантичното тълкуване служи т. нар. сентенционална форма – словосъчетание или изречение в речниковата дефиниция (Апресян 2009: 19), илюстриращо конкретна употреба на прагматичния маркер.

Аналитичните тълкувания представляват многослойни структури, в които се открояват асерция, пресупозиция и модални рамки.

Асерция (част от тълкуването, която се променя под отрицание)
 X значи/следователно Y ; X дакле $Y \rightarrow$ От X следва Y по силата/необходимостта на логическото заключение:

*Тука **има** откраднато оръжие... Държим, значи, змия в пазвата си.*

Не- X значи/дакле $*Y \rightarrow$ от не- X не следва Y , напр.

*Тука **няма** откраднато оръжие⁸. *Държим, значи, змия в пазвата си.*

*Није падало доволно кише, *дакле година ће бити родна.*

Моделът на управление – X значи/следователно Y ; X дакле Y , съдържащ се в асерцията, предполага наличието на семантични валентности, които се реализират като различни дискурсивни „ефекти“ на конклузивната изводимост, напр. причинно-следствена, която лесно може да се трансформира във времева или пространствена (срв. възможността за замяна на маркерите *значи/дакле* с *оттук следва*,

⁷ Описанието на съответствието между смисъла и вплъчващия го текст включва различни нива на репрезентация, сред които особено значение имат синтактичното и семантичното равнище. Ю. А. Апресян установява съответствието между два вида структури – повърхностно-семантична и дълбинно-синтактична (Апресян 1995: 10 – 11).

⁸ Променяме само лявата страна, защото в линейната последователност тя съдържа предпоставките за логическо заключение.

тогава/отуд), а също така и в други видове изводимост – резюмираща, преформулираща или съпоставяща.

Семантичните валентности на маркера му позволяват да се включи в структурата на различните риторически отношения в дискурса.

Пресупозиция (част от тълкуването на езиковата единица, която остава неизменна под отрицание): *X* и *Y* експлицитно или имплицитно са в състояние на взаимна обусловеност или в определено логическо отношение. При отрицание на лявата част, която съдържа предпоставките за извеждане на логическо заключение – *От Не-*X* следва * *Y**, изводимостта не се неутрализира и не изчезва, но се интерпретира като логическа неконсистентност (*Није падало доволно кише, *дакле година ће бити родна.*) на базата на пресупозицията каде не пада доволно кише, године није родна.

Модална рамка (прагматичен компонент): съдържа отношението и оценката на говорещия за ситуацията и нейните елементи, както и предполагаемото от говорещия отношение на адресата към ситуацията. В конкретния случай модалната рамка е свързана със субективната оценка на говорещото лице, а именно – изводимостта на *Y* от *X* може да бъде оценена като желателна/нежелателна или като позитивна/негативна последица.

В заключение ще обобщим следното: моделът на управление и семантичните валентности демонстрират как към основното, инвариантно, значение (*От *X* следва *Y* по силата/необходимостта на логическото заключение*) се закрепват ред дискурсивни значимости и именно този преход от семантиката към прагматиката на употребата онагледява семантично-прагматичния интерфейс в значението на маркерите⁹.

2.3. Парадигматична информация (Семантични връзки на дадената лексема с други лексеми по парадигматичната ос на езика)

Представянето на парадигматичната информация е важно, тъй като принадлежността на частиците към различни парадигматични редове формира тяхното релационно значение, възникващо по оста на

⁹ Заемаме термина семантично-прагматичен интерфейс от „Теория на релевантността“, тъй като е подходящ за представянето на значението на прагматичните маркери като семантично-прагматична амалгама и съответства на някои от теоретичните постановки за обособяване на два типа значение в семантиката на маркерите – концептуално (ядрено) и процедурно (вж. Фрейзър 1990).

подбора. Разгледани са две класификации на прагматичните маркери за сръбския и хърватския език, които биха могли да се приложат и за българския език.

2.3.1. Прагматичните маркери значи и дакле в парадигмата на частиците за изразяване на логико-семантични отношения

С оглед на системното им представяне в лексикалната система частиците се обособяват в специални класове. Според това дали са ориентирани към сферата на говорещия, или към сферата на дискурса, най-общо се поделят в две парадигми – за изразяване на модалност и за означаване на различни логически връзки между сегментите на дискурса (Ристич 1999). Частиците от типа на *дакле* (напр. *тако, наиме, дакле, такође, као; таман, баш, управо, заправо; прво, затим, онда, напokon...*) попадат във втората парадигма, изразявайки различни отношения на концесивност, ограничаване, резюмиране, разширяване и др. Тъй като тези частици/маркери логически свързват отделните сегменти на речта или дискурса, те допринасят за неговата кохезия заедно с останалите (релационни) единици от типа на съюзите и предлозите. По тази причина често се подчертава функционалното им сходство със съюзите и предлозите.

2.3.2. Прагматичните маркери значи/дакле в парадигмата на текстовите конектори

Както вече отбелязахме, конекторна функция на маркерите се осъществява благодарение на релационното им значение, сближаващо ги със съюзите. Възможността тя да се съчетава с дискурсивната функция, е отбелязана в ред изследвания (Пранкович, Силич 2005, Добрева 2000).

В ролята си на конектори маркерите осигуряват семантичната и формалната свързаност на текста. Според класификацията на М. Велчич ПМ *дакле* принадлежи към групата на конклузивните¹⁰ конектори: „*dakle, zato, stoga, prema tome, s obzirom na to, zaključujemo da, proizlazi da, sve to upućuje na činjenicu da, mogli bismo zaključiti da i sl.*“ (Велчич 1987: 84 – 92).

Конклузията е интелектуална операция, при която едно съдържание се извежда от друго. По тази причина конклузивното отноше-

¹⁰ Представянето на конклузивните конектори за хърватския, сръбския и българския език следва парадигматичния модел на хърватската езиковедка Мирна Велчич. Сръбските примери са изписани на кирилица, а хърватските – на латиница.

ние показва сходство с отношенията за причина и следствие, които се основават на следходност във времето (пак там). В логико-семантично отношение конклузивното и каузативното значение са много близки, но не и еднакви. Напр. някои от конекторите конклузивни (*dakle/дакле/значи* и *zato/zamo/затова*) могат да бъдат заменени от конектори за изразяване на причинно-следствени отношения, напр. *zbog toga, jer, budući da/због тога, јер, будући да/защото, тъй като, понеже* и др. Достатъчно е да се заместят лявата и дясната страна в линейната последователност на причина и следствие, напр. *Падало је довољно кише, дакле година ће бити родна. → Година ће бити родна јер је падало довољно кише.*

Тука има откраднато оружје и това не е пръв случај. Държим, значи, змия в пазвата си. → Държим змия в пазвата си, тъй като тука има откраднато оружје и това не е пръв случај.

Парадигматичната информация дава възможност да се съпоставят употребите на сходни или синонимни конектори и да се установят разликите между тях. Напр. конекторите *zato/zamo/затова* и *dakle/дакле/значи* въпреки сходството помежду си показват и значителни разлики: конекторът *zato/zamo/затова* установява каузативно отношение с имплицитно съдържание и е по-близък до конекторите за изразяване на причинни отношения (*jer/jep/защото*), докато *dakle* свързва дискурсивни сегменти, в които заключението е експлицитно сигнализирано, и по тази причина е сроден на конекторите, които преформулират, уточняват или компресират информацията, напр. *to će reći da, to znači da/то ће рећи да, то значи да/това означава, че; с една дума* и т.н).

При анализа на ексцерпирания материал (в. т. 3) парадигматичната информация позволява уточняване и детайлизиране на сигнализираното от маркера отношение.

2.4. Дискурсивно-прагматична информация

2.4.1. Теория на риторическите структури

Реалното функциониране на прагматичните маркери *значи* и *дакле* в дискурса отчита вариациите на основното значение (отразени в модела на управление), които невинаги се отбелязват в лексикографските дефиниции и откриват закономерностите на друг вид синтагматика, обусловена от устройството на дискурса и ролята на непосредствения контекст.

Тъй като на нивото на глобалната структура кохеренцията на дискурса се проявява като взаимодействие на стратегиите на комуникантите, съответстващи на техните общи цели, при анализа на прагматичните маркери е привлечен инструментариумът на Теорията на риторическите структури (У. Ман и С. Томпсън, 1987, цит. по Литвиенко 2001) като прагматична концепция за организацията на текста.

Риторичността на дискурса се съотнася с организацията на неговите микроструктури (сегменти) и интегрира дискурсивно-прагматичните отношения, които се установяват между тях. Самите риторически отношения (по-нататък РО) се делят на два вида – едноядрени и многоядрени (асиметрични и симетрични). Едноядрените (асиметричните) отношения съединяват ядро (основен смислов сегмент) и сателит (допълнителна информация) (напр. развитие, детайлизация (Elaboration/Amplification¹¹), фон (Background), факти, доказателства (Evidence) и др.). Многоядрените (симетричните) отношения се реализират между два или повече равнозначни дискурсивни сегмента – напр. контраст (Contrast), преформулиране (Restatement).

В състава на текста риторическите отношения се маркират с помощта на прагматичните маркери, които придават динамика на процеса на преработка на дискурсивните сегменти. В този смисъл маркерите могат да се интерпретират и като сигнали на концептуалната схема на дискурса и като напълно верифицируем фундамент за класификация на отношенията в него.

Открояваме най-общо два подтипа на РО – комуникативни (илокутивни) и специфично дискурсивни (презентационни и обектни), които взаимодействат помежду си. Илокутивните РО описват най-общо ефекта на дадено риторическо отношение върху адресата, което има непосредствена връзка с илокутивната структура на дискурса. Презентационните РО развиват тематичната му структура и свързват по правило по-големите дискурсивни сегменти. Презентационните РО са детерминирани от суперструктурата, или глобалната структура на дискурса, която го организира в по-големи сегменти и в зависимост от жанровата принадлежност определя начина на развитие на темата – аргументативен, експликативен, наративен или др. Обектните РО съединяват дискурсивните единици на равнището на локалната структура, отразявайки и конкретното тематично развитие, както и логико-семантичните отношения между дискурсивните фрагменти. Те осигуряват свързаността на текста, превръщайки го от проста пос-

¹¹ В скоби даваме оригиналните наименования на РО, възприети в англоезичната литература.

ледователност на изречения в структурно и смислово цяло. В анализирания материал установихме предимно обектни РО.

2.4.2. Интегриране на модела на управление на маркерите значи/дакле към структурата на РО в дискурса

Както вече отбелязахме, моделът на управление на маркерите представя инвариантното им значение и семантичните валентности, които се реализират в различните РО.

Така например конклузивната изводимост може да се трансформира в други видове изводимост (резюмираща, преформулираща, съпоставяща), които се съотнасят с представените по-долу обектни РО:

1. Развитие, детайлизация на текста;

2. Резюмиране;

3. Резюмирането и компресирането на съдържание „работи“ за процесуалния характер на дискурса и често има двойна функция в текстовете – появява се в сегмент, който е началото на нов параграф в текста: „zaključujući prethodni segment („zatvaračka“ uloga) istodobno pokreće i nove sadržaje („otvaračka“ uloga)“¹² (Велчич 1982: 91). По тази причина маркерите *дакле* и *значи* са сходни с конекторите *наиме* и *именно*. С други думи, *дакле/значи* компресират предходното съдържание и го разширяват с нова информация. Неслучайно основната употреба на маркерите, описана в термините на ТРС в англоезичната литература, е свързана с преход към ядрена ДЕ, т.е. към нов дискурсивен сегмент;

4. Оценка;

5. Преформулиране.

Всички тези отношения са асиметрични с изключение на отношението преформулиране.

Поради ограниченост на мястото ще представим само няколко примера, които илюстрират най-общо функционирането на маркерите в дискурса.

3. Анализ на ексцерпирания материал

Бълг.:

Анализираните примери са от БНК. С цифри обозначаваме дискурсивните единици (ДЕ), които се намират в определено РО, сигнализирано от прагматичните маркери.

¹² На бълг.: „завършвайки предходния сегмент („затваряща“ роля), едновременно поставя начало и на ново съдържание („отваряща“ роля)“ (прев. е мой – Р. С.).

*Предпочитам да не ги гледам, защото не ми харесват. Не виждат много хора, че все повече опростява нашето общество, все по-примитивно става, с все по-ниска стойност (1). Щом нещо подобно първо се излъчва, а после се гледа, **значи** ето къде е нивото на българина (2).*

Между означените сегменти – ядро и сателит, се реализира отношение на оценка. Изводимостта се оценява негативно по модалните параметри желателно/нежелателно. Същевременно оценката включва и компресиране на предходната ДЕ (1), разгръщаща се експликативно.

– *Милият – подскочи радостно Савов, как да не го обичаш такъв, не човек, а злато.*

– *Ама, шефе, той, човекът, расте, започнал на едро да работи ... (1)*

– *Развива се, **значи**, нашата Брадавичка... (2)*

– *Развива се – кимна Фори и със съжаление загаси цигарата. – Ще му направим подобаващо посрещане, а? (3)*

Прагматичният маркер в ДЕ (2) сигнализира резюмиране на съдържанието на ДЕ (1). В този случай биха могли да се употребят и прагматичните маркери *с една дума* или *с други думи*, които маркират не само компресиране на съдържанието, но и преформулиране между два ядрени сегмента (вж. по-горе т. 2.3.2. за конклузивните маркери с експликативно, преформулиращо значение).

Същевременно, ако инициалната позиция на *значи* сигнализира недвусмислено и конекторната му функция, медиалната позиция има връзка с управлението на вниманието на слушателя.

Сръб.:

Примерите са от интернет източници¹³.

Premijer je na popodnevoj konferenciji za novinare... imao svoje zvezdane trenutke. Pomerio je granice koje je i do sada sam upostavljao. Granice načina obraćanja novinarima i građanima koji sve to gledaju u direktnom prenosu na gotovo svim nacionalnim televizijama. Vrhunac svega bio je u premijerskom pitanju upućenom prisutnim novinarima i svim građanima, jer tim redom se i obratio „prisutnima“ na početku konferencije (1).

***Dakle**, sve je eskaliralo u pitanju koje je glasilo: „Recite mi šta hoćete? Šta vi hoćete? Evo, ja ne razumem više, recite mi jednom šta hoćete?“ (2)*

To me je podsetilio na onaj trenutak kad vas neko bije i viče: „Pa šta ti je više, šta hoćeš? Šta više da ti dam? Šta hoćeš od mene? Reci, što ćutiš? Dokle da te bijem, kaži jednom?“ (3)

¹³ Поради това е запазен оригиналният текст на сръбските текстове на латиница.

Двете ядрени ДЕ (1) и (2) са свързани чрез отношение на резюмиране (компресиране), което би могло да се трансформира и в отношение на преформулиране – *zvezdane trenutke, pomerio je granice, vrhunac svega bio je* → **dakle (drugim rečima)** *sve je eskaliralo u pitanju...*

Между втория и третия сегмент се реализират симетрични отношения – двете ядрени ДЕ са свързани чрез отношение на сравнение.

От резюмираното съдържание следва преход към нова ДЕ, което отново демонстрира т.нар. *zatvaračko-otvaračka uloga* (затварящо-отваряща или резюмиращо-въвеждаща роля) на маркерите.

*Deca prosto ne znaju za granice, nemaju ugrađene kočnice, nemaju izgrađena pravila. Navikli su da su privilegovani i da im se može šta god požele. Porodica jeste bitna, ali bilo bi zaista nepravедно da se sve svali na porodicu. Na kraju krajeva, treba podsetiti na to da je porodica u suštini više prenosnik, transmisija, ali da su pravi generator nasilja i naopakih vrednosti društvo, kultura. Oni su odgovorni za to, a onda naravno porodica to prenosi (1). I kada smo kod već tih prenosnika, mediji su ti koji imaju veliku moć. To, naravno, nisu više klasični mediji, jer deca danas ne čitaju novine. Sada su mnogo moćniji internet i televizija (2). **Dakle**, deca i na internetu, i na televiziji, i na igricama, i na mobilnom telefonu mogu da vide toliko nasilja (3)... **Čak** i da u porodici uopšte nema nasilja, oni se u virtuelnom svetu susreću sa toliko nasilja da im prosto opada osetljivost. Prag tolerancije na nasilje je veoma visoko podignut (4).*

Между ДЕ 1 (ядро) и ДЕ 2 (сателит) се реализира отношение на детайлизация (или развитие): *I kada smo već kod tih prenosnika...*

Втората и третата ДЕ са свързани чрез резюмиране (компресиране) на съдържанието, едновременно с това се осъществява и преход към нова ДЕ (4), свързана чрез отношения на обосноваване.

Заклучение

Прагматичните маркери *значи* и *дакле* демонстрират значителни сходства в употребите си, което от своя страна доказва близостта на социокултурните особености на говорещите сръбски и български език.

Проблемът за семантично-прагматичния интерфейс в изследването, от една страна, се съотнася със семантично-прагматичната амалгама в значението на маркерите *значи* и *дакле* и съответства на основния компонент от интегралното лексикографско описание на лексемите, а именно – семантично-прагматичното им представяне.

От друга, би могъл да получи и по-широко тълкуване – като модел, който проследява динамиката на взаимодействие между правилата, съдържащи се в различните видове лингвистична информация, и дискурсивното поведение на маркерите.

ЛИТЕРАТУРА

- Апресян 2009:** Апресян, Ю. *Исследования по семантике и лексикографии, т. 1. Парадигматика.* [Apresyan, Yu. Issledovaniya po semantike i leksikografii, t. 1. Paradigmatika.] Москва: Языки славянских культур, 2009.
- Бояджиев, Куцаров, Пенчев 1998:** Бояджиев, Т., Куцаров, И., Пенчев, Й. *Съвременен български език.* [Boyadzhiev, T., Kutsarov, I., Penchev, Y. Savremenен balgarski ezik.] София: Петър Берон, 1998.
- Велчич 1987:** Velčić, M. *Uvod u lingvistiku teksta.* Zagreb: Školska knjiga, 1987.
- Добрева, Савова 2000:** Добрева, Е., Савова, И. *Текстолингвистика. Уводен курс.* [Dobрева, E., Savova, I. Tekstolingvistika.] Велико Търново: Фабер, 2000.
- Дражић 2016:** Дражић, Ј. Партикуле у настави српског језика као страног – колокацијска перспектива. [Dražić, J. Partikule u nastavi srpskog jezika kao stranog – kolokacijska perspektiva.] // *Српски као страни језик у теорији и пракси* III. Чигоја: Филолошки факултет Београдског универзитета, 2016, 37 – 49.
- Литвиненко 2001:** Литвиненко, А. *Описание структуры дискурса в рамках Теории Риторической Структуры: применение на русском материале.* [Litvinenko, A. Opisanie struktury diskursa v ramkah Teorii Ritoricheskoj Struktury: primenenie na rusском materiale.] <<http://www.dialog-2001.ru>> (30.08.2022)
- Мишкович-Лукович 2015:** Мишкович-Луковић, М. *Прагматика.* [Mišković-Luković, M. Pragmatika.] Универзитет у Крагујевцу: Филолошко-уметнички факултет, 2015.
- Младенова 2018:** Младенова, М. *Семантика на притежателните глаголи в българския, чешкия и руския език.* [Mladenova, M. Semantika na pritezhatelnite glagoli v balgarskiya, cheshkiya i ruskiya ezik.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018.
- Ницолова 2008:** Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология.* [Nitsolova, R. Balgarska gramatika. Morfologiya.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008.

- Пранкович, Силич 2005:** Pranjković, I., Silić, J. *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
- Ристич 2009:** Ристић, Ст. *Модификација значења и лексички модификатори у српском језику*. [Ristić, St. Modifikacija značenja i leksički modifikatori u srpskom jeziku.] Београд: Институт за српски језик САНУ, 2009.
- Сааведра 2008:** Сааведра, Д. Значење партикула за изражавање логичких односа (на примеру српске партикуле *joш*). [Saavedra, D. Značenje partikula za izražavanje logičkih odnosa (na primeru srpske partikule *još*).] // *Српски језик у (кон)тексту*. Зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 26. и 27. октобра 2007. године. Крагујевац: ФИЛУМ, 2008, 123 – 132.
- Стаменов 2020:** Стаменов, М. Лексикалнограматична омонимия и граматикализација при неизменяемите думи в българския език – насоки и резултати. [Stamenov, M. Leksikalnogramatichna omonimiya i gramatikalizatsiya pri neizmenyaemite dumi v balgarskiya ezik – nasoki i rezultati.] // Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020, 24 – 34.
- Тишева, Ро Хауге 2001:** Тишева, Й., Ро Хауге, Х. Съюзи за противопоставяне във функцията на прагматични частици. [Tisheva, Y., Ro Hauge, H. Sayuzi za protivopostavyane vav funktsiyata na pragmatichni chastitsi.] // *Проблеми на българската разговорна реч*, Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2001, кн. 5, с. 242 – 252.
- Фрейзър 2009:** Fraser, B. An Account of Discours Markers. // *International Review of Pragmatics*, 2009, № 1, 307 – 308.

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- Речник на българския език. Т. 5 (Ж – Зяпнуване). София: Издателство на БАН, 1987.
- Речник српског језика, 2018, Нови Сад: Матица Српска.
- Български национален корпус, <http://dcl.bas.bg/bulnc/>
- <https://izglave.wordpress.com/2016/08/22/ne-cujem-dobro-recite-mi-olosi-sta-hocete/>
- <https://www.skolskiportal.rs/clanci/1560-mnoga-nasilna-deca-su-u-sustini-razmazena>